

Nr 28.

Ankom till Riksdagens kansli den 19 mars 1912 kl. 7 e. m.

Utlåtande i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i 27 § i lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige.

Närvarande: herrar Widén, Lindhagen, Stärner, Trana, grefve Mörner, von Baumgarten, Olsson i Hof, Johanson i Valared, Stendahl, grefve Spens, Jansson i Edsbäcken, Olsson i See, Pettersson i Bjälbo, Persson i Norrköping, Rehn och Cederborg.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 209, hafva herrar *Carl Lindhagen* och *Ernst Hage* hemställt, »att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära helst redan till denna Riksdag förslag till sådan ändring i 27 § om lapparnes rätt till renbete, att den bofaste inom Norrbottens lappmark tillagda undantagsrätt att tillsvidare äga renar, som få begagna sig af lapparnes rätt till renbete, måtte begränsas eller eventuellt upphävas.»

Till stöd för denna hemställan hafva motionärerna anført följande:

»Genom lagen om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige den 1 juli 1898 upphäfdes de bofastes renägarskap. Stadgandet återfinnes i lagens 27 §, där det heter i mom. 2 att vid begagnande af rätt till renbete må lapp icke ha under sin vård renar, hvilka tillhöra annan än lapp.

Häriifrån gifves enligt mom. 3 ett par undantag. Inom Norrbottens län må nämligen lapp, som uteslutande sysselsätter sig med renskötsel, »tills vidare», vid begagnandet af sin rätt till renbete ha

under sin vård jämväl renar tillhörande annan än lapp, därest renägaren är bosatt inom länets lappmark och där äger eller brukar jordbruksfastighet. Vidare stadgas generellt, att renar, som användas till körslor, s. k. dragrenar, må lapp vid begagnande af sin rätt till renbete ha under sin vård äfven om de tillhöra annan än lapp. Det senare undantaget antogs på grund af nedannämnda motion, hvars yrkande om viss ändring äfven i det förra däremot ej vann Riksdagens bifall.

Vid 1898 års riksdag, då proposition i lappfrågan framlades, väcktes följande motion:

»En af förslaget viktigaste nyheter är uppläfvandet af bofastes renägar- skap, hvilket det af många skäl blifvit en nödvändighet att afskaffa. Undantag är dock »tills vidare» gjordt för Norrbottens läns lappmark, där jordbrukarne skulle behöfva renskötseln såsom binäring till jordbruket och vederlag för intrång af skogslappar.

Häremot ha i afgifna utlåtanden från flera håll gjorts erinringar: Genom medgifvande af detta undantag skulle man på långt när ej vunnit hvad man åsyftat. Det vore ock nödvändigt, att ladugårdsskötseln utvecklades, men så länge bonden fick äga renar, af hvilka han kunde slakta till husbehof, visade erfarenheten, att ladugården försumrades. Många handlande och andra bofasta inom lappmarken, som tillika vore jordbrukare, ockrade med renskötsel såsom affär. Fastställdes förbud för kustlandets inbyggare att äga renar, skulle sannolikt i stället renaffärer uppkomma i lika stort antal i Lappmarken. Därför yrkas, att åtminstone ett maximum fastställas, hvilket äfven Konungens befallningshafvande finner beaktansvärdt, men anser möta svårigheter vid tillämpningen.

Äfven om behofvet för bofasta att fortfarande äga renar vore större i Norrbottens än i Västerbottens lappmark, hvilket emellertid från det senare hållet uttryckligen bestrides, så synes dock hela reformen blifva halfgjord och kunna väsentligen förfelas, om bofasta inom Norrbottens lappmark fortfarande få obehindrad rätt till renbete för hur många renar som helst. Det torde ock blifva svårt gifva skäl för en anordning, som förbjuder en fattig fjällbonde i Västerbotten att hålla sig med några renar, under det i Norrbottens lappmark, där redan nu bofasta finnas, som äga 1,000 renar hvar, stora affärer i renskötsel skulle få bedrifvas. Allt synes därför tala för fastställande åtminstone af ett maximum, i hvilket afseende må till ledning anföras, att inom Västerbottens lappmark lära bofasta renägare i allmänhet äga tio, högst tjugu renar. För kontrollen har man naturligtvis att närmast gå till den i § 11 omnämnda renlängd. Befinnes någon hafva för många renar, torde med det öfverskjutande antalet förfaras på sätt i § 26 (27 § i lagen) mom. 2 stadgas.

Visserligen har ifrågavarande undantagsrätt tillagts endast ägare eller brukare af jordbruksfastighet. Men enligt hvad som blifvit upplyst har man genom denna begränsning allenast uppnått, att från åtnjutande af den medgifna förmånen uteslutits inhysningsfolk, backstugusittare och andra arbetare, hvilka för sin utkomst äro mer eller mindre beroende af besittningen utaf en eller annan dragren. Enligt en allmänt uttalad önskan tillstyrker därför äfven Konungens befallningshafvande, att det må tillätas lapp att under sin vård hafva jämväl dragrenar, tillhörande den icke jordbrukande befolkningen i lappmarkerna, samt dessutom

äfvén personer i Pajala, Tärändö och Korpilombolo kommuner. Denna fråga tarfvar dock först närmare utredning genom inhämtande af en del upplysningar, som ej kunna erhållas ur handlingarna.

Emellertid hemställer jag, att den i 26 § (27 § i lagen) 3 mom. omförmälda rätt för lapp att hafva under sin vård renar, tillhörande annan än lapp, må begränsas till högst tjugu renar för hvarje sådan person, men å andra sidan, därest det låter sig göra, utsträckas att omfatta äfvén dragrenar, hvem än må vara deras ägare».

Häröfver yttrade 1898 års lagutskott följande:

»Efter hvad utskottet inhämtat af de utlåtanden, som från Norrbottens län afgifvits öfver kommitterades förslag, hafva de anmärkingar, som därstädes framkommit, egentligen afsett *dels* att s. k. dragrenar, hvilka lämnades i lapparnas vård, skulle åttajuta samma skydd och rätt som lapparnas renar, äfvén om de ägdes af andra bofasta än jordbrukare inom lappmarken — en erinran som framkommit i nästan alla från länet afgifna yttranden — *dels*, och detta särskildt från sydligare delarna af länet, enkannerligen Arvidsjaurs socken, att antalet renar, som bofasta jordbrukare inom Norrbottens lappmark skulle få hafva i lapparnas vård, borde begränsas genom viss maximibestämmelse, exempelvis till högst femtio.

Hvad frågan om dragrenar beträffar, har utskottet funnit den framkomna anmärkningen befogad och föreslår fördenskull ändrad lydelse af 26 § 3 mom. (27 § 3 mom. uti utskottets förslag härnedan), en ändring, hvilken utskottet ansett kunna utan skada erhålla en allmän affattning och således ej behöfva inskränkas att blott afse Norrbottens län eller vissa delar af detta.

Hvad däremot angår yrkandet, att inskränkningen uti bofastes renägarskap borde inom Norrbottens län göras mera vidtgående än förslaget innehåller, vill utskottet erinra, att påståenden härom icke framkommit i afseende å annan del af länet än dess sydligare, särskildt Arvidsjaurs socken. Att nu vidtaga en för hela länet gällande ytterligare inskränkning synes därför vara mera än behovet kräfver, då i de öfre delarna af detsamma någon olägenhet af bofastes renskötsel icke framträdt i vidare mån än att den kan anses tillbörligen undanröjd genom förbudet för bofasta i kustlandet att hålla renar i lappmarken. Däremot är ovedersägligt, att missförhållanden gjort sig gällande genom bofastes renskötsel i sydligare lappmarken af länet, och det »tillsvidare», som lagbudet innehåller, riktar sig påtagligen särskildt mot förhållandena därstädes. En ytterligare inskränkning af bofastes renägarskap inom Norrbotten är följaktligen ställd i utsikt af lagrummet, och det skall måhända visa sig, att den snart nog måste genomföras för den sydligare delen af länet. Men väl kan det sättas i fråga, om ej densamma då riktigast bör få den omfattning, som förbudet mot bofastes renskötsel enligt förslaget äger för Jämtlands och Västerbottens län, och ej taga form af en maximibestämmelse beträffande antalet renar, en föreskrift, som, alltid i sig mer eller mindre godtycklig blir i praktiken ytterst svår att öfvervaka och hålla i vederbörlig tillämpning. För det närvarande torde det vara riktigast att stanna vid det ordnande af frågan, som förslaget innehåller, och anser fördenskull utskottet herr Lindhagens motion rörande ändring af 26 § (27 § i lagen) icke böra föranleda till någon åtgärd i vidare mån än hvad ofvan blifvit i fråga om s. k. dragrenar.»

Vid ett besök, som vi förliden sommar gjorde i Arvidsjaur, framfördes till oss från lappbefolkningens sida klagomål öfver hur förhållandena där och äfven i Arjeplogs socken allt mer utvecklats sig i följd af förenämnda obegränsade rätt för bofasta att inom Norrbottens lappmark äga renar. Två rika hemmansägare hade nu där monopoliserat renskötseln samt nedlagt kapital i tusentals renar och af denna affär skördade de stora inkomster. Lapparne undanträngdes härigenom i sin själfständiga näring, de kapitalistiska renhjordarna utträngde deras djur från betesmarkerna på flerahanda sätt. Vid tillfällen, som erbjödo sig, uppköptes renarna från de fattiga lapparne för att införlifvas med berörda stora renhjordar. I stället för att själfva drifva renskötsel med egna renar fingo lapparne allt mera taga anställning såsom vaktare af de bofastes renar. Dessa uppgifters öfverensstämmelse med verkliga förhållandet vitsordades för oss af flera i ortsförhållandena insatta personer.

Man kan knappast förstå, hur ett sådant förhållande kan få fort fara. För att stödja lappbefolkningen och dess eget näringsfång har en undantagslagstiftning kommit till stånd, som medgifvit lapparne att beta sina renar icke blott på kronans utan äfven på enskildas ägor, hvilket är förenadt med ganska stora olägenheter. Af detta begagnar sig nu kapitalet för att genom ofvannämnda kryphål i lagen lägga sig till med dessa fördelar och skaffa sig vinst däraf och förvandla lapparne i stället till sina lönearbetare.

Lagstiftaren har tydligen själf haft onda aningar, då han här begagnat det i lagtext ovanliga uttrycket, att undantagsbestämmelsen skulle gälla bara »tillsvidare». Detta tillsvidare synes därför nu böra upphöra, då däri säkerligen ligger hufvudorsaken till renhjordarnas kapitalisering, om än kanske äfven andra därtill bidragande orsaker gifvas.

En fråga blir då, om bofastes rätt att äga renar bör alldeles upphävas eller starkt begränsas, såsom i 1898 års motion ifrågasattes. Där om bör någon undersökning ske. Dock måste påpekas, att detta är en sak, som bör ordnas omedelbart helst genom en proposition till denna riksdag, ty för hvarje år som går stupa kanske en eller flera fattiga lappfamiljer på den.»

*Utskottets
yttrande.*

I lagen angående de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige den 4 juni 1886 förekom beträffande rätten att äga renar icke några inskränkande bestämmelser. Med anledning af missförhållanden, som

visat sig uppstå vid tillämpningen af nämnda lag, blef emellertid spörsmålet om de bofastes rätt i dylikt hänseende föremål för öfvervägande under förarbetena till nu gällande lag i ämnet den 1 juli 1898. Sålunda föreslog den s. k. lapplagskommittén i sitt den 27 maj 1896 afgifna betänkande, att 27 § i lagen skulle i de delar, som af förevarande motion beröras, erhålla följande lydelse:

»1. När i denna lag talas om lapparnes renar, förstås därmed icke allenast deras egna utan ock andras renar, hvilka de, på sätt här nedan sägs, äga taga under sin vård.

2. Vid begagnande af sin rätt till renbete enligt denna lag må, med det undantag, som i 3 mom. sägs, lapp icke hafva under sin vård renar, hvilka tillhöra annan än lapp. Anträffas under lapps vård eller eljest inom lappbys område renar tillhörande andra än lappar, vare dessa renar förbrutna till lappbyn, och äge ordningsmannen att för byns räkning omhändertaga och lefvande eller slaktade försälja dylika renar.

3. Lapp inom Norrbottens län, som uteslutande sysselsätter sig med renskötsel, må tillsvidare vid begagnande af sin rätt till renbete enligt denna lag hafva under sin vård jämväl renar, tillhörande annan än lapp, därest renägaren är bosatt inom länets lappmark och där äger eller brukar jordbruksfastighet. Upphör sådan renägare att äga eller bruka jordbruksfastighet inom länets lappmark, åligger det honom att inom ett år därefter hafva afhändt sig renarne, vid äfventyr, att desamma må omhändertagas af vederbörande ordningsman, som med dem förfar på sätt i 2 mom. sägs.»

Beträffande grunderna för detta stadgande anförde kommittén:

»Det sattes redan under förarbetena till 1886 års lag i fråga, huruvida icke bofastes rätt att äga renar och för dessa taga i anspråk samma förmåner som lapparna beträffande fri tillgång till renbete å såväl statens som enskildes mark borde upphöra. Det anmärktes häremot, att de bofaste dock alltid måste hafva sina renar under lapparnas vård, att det icke vore lapparnas renägarskap, utan deras näringsfång, renskötseln, som borde genom lagstiftningen främjas, samt att det vore för den fattige lappen, som själf ej ägde renar, förmånligare att sköta renar åt andra än att sakna lämplig sysselsättning. Därjämte erinrades om svårigheten att öfvervaka efterlefnaden af det ifrågasatta förbudet och lättheten att kringgå detsamma. Så länge de bofastes renägarerätt ännu icke visat sig medföra några väsentliga olägenheter, kunde dessa skäl icke fränkännas sin betydelse, och rätten lämnades därför i 1886 års lag oantastad. De sedermera förflutna årens erfarenhet har emel-

lertid gifvit vid handen, att renstockens öfvergång i bofastes ägo, åtminstone där den skett i större utsträckning, haft ett menligt inflytande ej blott på förhållandet mellan lappar och bofaste utan ock på lapparnas ställning öfver hufvud. Renafveln är en näring, som när den ej hämmas af särskildt vidriga naturförhållanden, visat sig mycket inkomstgifvande och därför väl ägnad att väcka de bofastes företagsamhet. För renskötseln gynnsamma år hafva bragt upp de bofastes renantal till ganska betydliga siffror. Särskildt har detta varit fallet under några — numera visserligen förflutna — år i Härjedalen, men man finner, att jämväl i Norrbottens län bland skogslapparna de bofastes renar i vissa socknar, Arvidsjaur, Arjeplog och Jockmock, i antal öfverstiga lapparnas. Uppenbarligen har sålunda de bofastes andel i renhjordarna nått en utsträckning, som icke längre kan försvaras med angelägenheten att bereda sysselsättning åt medellösa lappar. Tvärtom har i många fall tillökningen i de bofastes hjordar skett på lapparnas bekostnad och bidragit att utarma dessa. I den handel och vandel, som bragt renarna öfver från lapparnas i de bofastes händer, hafva de förre vanligen dragit det kortaste strået. Spritdrycker och andra bytesvaror af därmed jämförligt värde hafva alltför ofta utgjort de lockelsemedel, som förvandlat lappen från renägare till vaktare af de bofastes renar. Men om sålunda lapparna själfve icke haft skäl att rosa marknaden, så har den å andra sidan gifvit de bofaste anledning till ganska berättigade klagomål. Det ligger i sakens natur, att den lapp, som endast är renskötare åt andra, blir försumligare i vården om den åt honom anförtrodda hjorden, än han skulle hafva varit, om han själf ägt renarna och varit med denna sin egendom ansvarig för ersättning af skåda, som renarne förorsakat. Att bofastes renägarskap ökat osäkerheten för grannarnas egendom, torde därför icke kunna betviflas. Härtill kommer, att all rättsgrund synes saknas för de bofastes anspråk att för sina renar tillgodonjuta den betesrätt på andra jordägares mark, som tillkommer de nomadiserande lapparna, och att staten ej kan hafva samma förbindelse att utan ersättning upplåta betesmarker åt bofaste som åt lapparna, helst det visat sig att åtminstone under vissa tider utrymmet å dessa betesmarker ej varit tillräckligt för båda.

Vid öfvervägande häraf hafva kommitterade ansett det vara både principiellt riktigt och öfverensstämmande med bägge folkstammarnas välförstådda intresse, att bofastas rätt att för egna renar begagna de genom lagstiftningen till renbete upplåtna marker i regeln komme att upphöra. Något hinder för omedelbar tillämpning häraf i Jämtlands och Västerbottens län synes icke förefinnas. Tvärtom erbjuda de nu-

varande förhållandena inom dessa län ett synnerligen lämpligt tillfälle att låta förbudet utan uppskof träda i verket. De bofastes renantal har nämligen under de senaste åren nedgått till en obetydlighet dels i följd af tillfälliga för renskötseln i allmänhet mycket ogynnsamma naturförhållanden, dels särskildt i Härjedalen i följd af de renskötande lapparnas underlåtenhet att märka renar och framför allt att märka med de bofaste renägarnas märken. Däremot hafva kommitterade icke för närvarande vågat för Norrbottens län utsträcka förbudet längre än till befolkningen i socknarna nedanför lappmarksgränsen. För denna befolkning är renägarskapet en ren affär, som bedrifves i ändamål att däraf skörda största möjliga penningevinst. Flertalet af de bofastes renar tillhör ägare i kustlandet, och där har man ock att söka de renägare, som förena största antalet renar på en hand. Det har till och med gått därhän, att aktiebolag bildats för att drifva renskötsel i större omfattning. Den bofasta befolkningen i lappmarken åter har behof att hålla renar såsom binäring till sitt jordbruk och synes ej drifva rörelsen i större skala än för detta ändamål är nödigt. Då skogslapparna inom länets södra socknar framgent såsom hittills utan tvifvel komma att vålla de bofaste stora olägenheter, hvilka med hänsyn till sommarbetesmarkernas belägenhet svårigen kunna under nuvarande förhållanden helt undvikas, synes billigheten fordra, att i gengäld samme bofaste medgifves åtminstone rätten att hafva egna renar under lapparnas vård. Inom länets norra socknar, där man vintertiden i stor utsträckning begagnar sig af renar såsom dragdjur, låter det sig redan af detta skäl icke göra att utestänga bofaste från rättigheten att äga sådana djur. Emellertid hafva kommitterade, för att rättigheten ej skall öfver höfvan utsträckas, fäst densamma vid sådana villkor, att renägaren skall vara bosatt inom lappmarken och där äga eller bruka jordbruksfastighet, samt att renarna skola hållas i vård af lapp, som uteslutande sysselsätter sig med renskötsel. Endast sådana lappar torde erbjuda tillräckliga garantier för att renarna erhålla den tillsyn, hvilken ägarne själfva af helt naturliga skäl ej kunna ägna dem.»

Då frågan förekom till behandling vid 1898 års riksdag blef kommitténs förslag med afseende å 27 § i enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet afåtna proposition af Riksdagen antaget. Med anledning af en inom Andra kammaren väckt motion intogs därjämte i 3 mom. bestämmelse, att lapp vid begagnande af sin rätt till renbete finge hafva under sin vård s. k. dragrenar, äfven om de tillhörde annan än lapp. Däremot afslog Riksdagen ett i samma motion framställt yrkande, att den i ofvanberörda mom. omförmälda rätt för lapp

att under sin vård hafva renar, tillhörande annan än lapp, måtte begränsas till högst tjugu renar för hvarje sådan person.

Såväl ifrågavarande lagrums affattning som ofvan återgifna uttalanden af lapplagskommittén och 1898 års lagutskott utmärka med full tydlighet, att nu gällande lagstiftning till frågan om rätten att äga och innehafva renar principiellt intager den ståndpunkten att dylik rätt bör tillerkännas ensamt lapparna. Då det undantag från den allmänna regeln, hvilket på grund af särskilda förhållanden funnits påkalladt i fråga om Norrbottens läns lappmarker, uttryckligen förklarats skola äga giltighet endast tillsvidare, torde, såsom motionärerna jämväl antydt, redan vid lagens tillkomst varit afsedt att nämnda undantagsbestämmelser, i den mån orsakerna till desamma ej längre föreläge eller föranledde missförhållanden, borde ytterligare inskränkas för att slutligen utgå ur lagstiftningen.

Den uppfattning, åt hvilken kommittén i sin framställning gifvit uttryck i fråga om de bofastes renägarskap, har ock, enligt hvad utskottet från sakkunnigt håll inhämtat, vunnit stöd af erfarenheten från de år, under hvilka 1898 års lag ägt giltighet. Såsom i motionen framhålles, torde de bofastes renägarskap, där sådant i afsevärdare utsträckning förekommer, varit ägnadt att göra intrång i lapparnas renskötsel såsom en af dem utöfvad själfständig näring och därigenom äfven sätta i fara möjligheten för lapparna att på denna för dem naturliga väg finna sin utkomst. Vid sådant förhållande synes det utskottet angeläget, att lapparnas intressen i detta afseende blifva i lagstiftningen fullt tillgodosedda. Därtill kommer ock, att all rättsgrund saknas för bofastes anspråk att för af dem i affärssyfte hållna renhjordar erhålla betesrätt på andra jordägarers mark. Och vill utskottet därför förorda en lagändring i det syfte som i motionen angifves.

Utskottet anser dock icke lämpligt att denna lagändring går så långt, att den i förevarande hänseende nu gällande undantagsbestämmelsen helt och hållet upphäves och de bofaste sålunda fullständigt fränkännas rätten att äga andra renar än s. k. dragrenar. Inom Norrbottens läns lappmarker, särskildt i de öfre delarne af Torneälvens flodområde, men äfven annorstädes, lefva nämligen i ganska stort antal nybyggare, af hvilka många i härstamning och lefnadsförhållanden stå lapparna nära och för hvilka renskötseln äger en mycket stor betydelse. Att beröfva dessa nybyggare rätten att innehafva åtminstone det mindre antal renar, som för deras torftiga bergning kan vara erforderligt, synes utskottet icke riktigt. Äfven ur synpunkten af upprätthållandet af ett godt förhållande mellan lapparna och de bofaste

torde det vara lämpligt att åt de senare inrymmas en dylik begränsad befogenhet. Erfarenheten har nämligen — såsom äfven lapplagskommittén framhållit — gifvit vid handen, att många anledningar till tvister och misshälligheter undvikas, om både lapparna och de bofaste äro intresserade af renskötseln. Utskottet anser därför, såsom motionärerna alternativt föreslagit, att frågan bör lösas genom en begränsning af de bofastes renägarskap. Huru långt en sådan begränsning bör sträcka sig, lärer icke lämpligen kunna närmare bestämmas annat än i samband med en utredning af alla på frågan inverkan omständigheter.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i 27 § i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige m. m. den 1 juli 1898, att den rätt, som på grund af nämnda lagrum tillkommer bofaste inom Norrbottens läns lappmarker att äga renar och för dem begagna sig af lapparnas rätt till renbete, måtte på lämpligt sätt begränsas.

Stockholm den 19 mars 1912.

På lagutskottets vägnar:

JOHAN WIDÉN.